

ארצות הברית ואיראן לאחר הסכם הגרעין: שינויים במאזן ההרתעה

אמילי לנדאו

מחודשי שלטונו הראשונים של הנשיא דונלד טראמפ עולה שהוא נחוש להחזיר את כושר ההרתעה של ארצו מול איראן. לשם כך הוא נוקט רטוריקה חריפה, שהממשל הקודם נמנע ממנה – גם נוכח התגרריות בוטות של איראן. אולם שאלת המכתח היא אם ממשל טראמפ יהיה עקבי במדיניות החדשה לאורך זמן ויהיה מוכן לגבות את הרטוריקה התקיפה גם במעשים.

ממשל אובמה ואיראן לאחר הסכם הגרעין: אובדן ההרתעה

ההסכם בין המעצמות לאיראן בנוגע לתוכנית הגרעין האיראנית (JCPOA) הוצג בפני העולם ביולי 2015, ויישומו החל בינואר 2016. במהלך 18 החודשים שחלפו בין ההכרזה ביולי 2015 לבין סיום כהונתו של ממשל אובמה נרשמה ירידה משמעותית בהרתעה של ארצות הברית כלפי איראן.

במהלך אותם החודשים בחן המשטר האיראני את הגבולות של הממשל האמריקאי בנוגע לסוגיות הקשורות ישירות להסכם הגרעין ובנוגע לפעילותו בתחום הטילים ובזירת המזרח התיכון. נוסף על הניסויים שעשתה איראן בטיילים בליסטיים – ניסויים שהפרו החלטות של מועצת הביטחון – היא נקטה באותה העת צעדים נוספים: שימוש חוזר ונשנה ברטוריקה קשוחה נגד ארצות הברית וכליאה של בעלי אזרחות כפולה – של ארצות הברית ושל איראן – על בסיס האשמות שווא, גם לאחר ששוחררו ארבעה מבין האסירים האלה תמורת 400 מיליון דולר במזומן בראשית 2016. בתקופה הזאת גם האיצה איראן במידה ניכרת את פעילותה הצבאית בסוריה, וזו כללה השתתפות ישירה בפשעי מלחמה נגד אזרחים סורים וניסיונות ליצור נוכחות צבאית חדשה ליד הגבול עם ישראל. במקביל היא המשיכה בניסיונותיה להעביר משלוחי נשק, ובהם טילים, לחזבאללה דרך סוריה – מה שמפר את החלטה 1701 של מועצת הביטחון.

איראן גם הפכה להיות מעורבת במלחמת האזרחים בתימן, חימשה ואימנה מורדים שיעים בבחריין והטרידה באופן קבוע ספינות של הצי האמריקאי במפרץ.

אשר להסכם הגרעין עצמו, איראן הואשמה בהפרות שוליות שלו במהלך 2016, לרבות שני מקרים של חריגה מרמות הייצור המותרות – על פי ההסכם – של מים כבדים ועיסוק בפעילויות הקשורות לצנטריפוגות מתקדמות, שלא ברור אם הן מותרות.¹ אחת הסיבות לחוסר הוודאות בנוגע לתמונת המצב המדויקת של הצנטריפוגות המתקדמות היא היעדר פירוט בדוחות של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א) בעניין איראן מאז החל יישום ההסכם בינואר 2016. כל הדוחות שפורסמו מאז הם קצרים מאוד ואינם כוללים את כל הפרטים והנתונים הנחוצים כפי שהיה בעבר.

נוסף על כך, במהלך 2016 נחשף בדיווחים בתקשורת כי מעצמות ה-P5+1² הסכימו, כפי הנראה בשתיקה, לדרישתה של איראן לשמור על חשאיות בכל הנוגע למגעים עם סבא"א, חרף העובדה שאיראן הפרה את תנאי האמנה למניעת תפוצת נשק גרעיני (NPT).³ לאחר שאיבדה את אמונה של הקהילה הבינלאומית עקב הפרת האמנה, הייתה איראן אמורה לאבד את הפריבילגיה הזאת של שמירה על החשאיות, קל וחומר בשלב ההתחלתי של יישום ההסכם. אולם מכיוון שהדרישה לשמירה על החשאיות נענתה, ההוראות המדויקות שעליהן הוסכם עם הסוכנות אינן ידועות ואינן גלויות לביקורת ציבורית. אפילו דיוניה של הוועדה המשותפת (המפקחת על יישומו של הסכם הגרעין) אינם פתוחים לציבור – עובדה המגבירה את היעדר השקיפות המטריד האופף את יישום ההסכם. אי-השקיפות צורמת במיוחד על רקע ההבטחה של ממשל אובמה שמדובר בעסקה שתגדיל משמעותית את השקיפות בנוגע לפעילותה הגרעינית של איראן. איראן חשודה גם בניסיון לעקוף את "קבוצת העבודה בנושאי רכש" (Procurement Working Group), שהוקמה במסגרת הסכם הגרעין, ולרכוש בחשאי רכיבים וטכנולוגיות שבהם ניתן להשתמש במסגרת תוכנית גרעין צבאית.⁴

ממשל אובמה סירב בעקשנות להגיב על עמדותיה ועל פעולותיה אלה של איראן, אפילו ברמה הרטורית. ואכן בכל הנוגע לאתגרים השונים שהציבה גילתה איראן כי גבולות הסובלנות של ארצות הברית רופפים למדי. במהלך אותה התקופה התמקד ממשל אובמה בעיקר בהצגת תמונה שלפיה איראן מצייתת לתנאיו של הסכם הגרעין כדי להוכיח את ערכו. ההתעקשות הבלתי מתפשרת על כך שאיראן מקיימת במלואה את מחויבותה על פי הסכם הגרעין נמשכה חרף כל מה שהתרחש בפועל – לרבות ההפרות של ההסכם עצמו וההאשמות (השקריות) של איראן שארצות הברית אינה מקיימת את ההסכם. התחושה הייתה שלממשל לא היה כל רצון להתעמת עם איראן שמא תגיב בהחלטה לפרוש מהסכם הגרעין. מהסיבה הזאת מיאן הממשל להודות שאיראן אינה מתנהגת כראוי בכל הקשור לתנאי ההסכם ולהתנהלותה במישור האזורי. כאשר

נדרש להסביר את חוסר התגובה לפרובוקציות האזוריות של איראן, הדגיש הממשל כי הסכם הגרעין מעולם לא התיימר להתמודד עם סוגיה כלשהי שאינה בתחום הגרעין. אולם איראן לא ראתה בהתנהלות הממשל הפגנה של גישה חיובית כלפיה, הראויה למענה דומה. נהפוך הוא: בעיני איראן היעדר התגובה של ממשל אובמה ונכונותו להרחיק לכת עד כדי הגנה על עמדתה של איראן היו מפגן של חולשה ומתן אור ירוק להמשיך בהתנהלותה המתריסה. התוצאה הייתה שהרפובליקה האסלאמית העריכה שביכולתה לנקוט מדיניות אזורית אגרסיבית אף יותר – בייחוד בסוריה (בשיתוף פעולה עם רוסיה), אך לא רק בה. התברר שבפועל הייתה זאת איראן שהצליחה להרתיע את אמצות הברית – בעיקר באמצעות האיום המרומז לפרוש מההסכם אם אמצות הברית תנקוט עמדה עיקשת יותר – במקום להיפך.

טראמפ פונה לכיוון חדש: איראן "תחת אזהרה"

כבר עם כניסתו לבית הלבן ניתן היה להבין מהרטוריקה של טראמפ כלפי איראן שהוא מעוניין לשנות את הדינמיקה שהתקבעה בתקופת אובמה ולהחזיר לאמצות הברית את כושר ההרתעה. את הסכם הגרעין הגדיר טראמפ "העסקה הגרועה ביותר שנעשתה אי-פעם", ובכמה תפקידי מפתח בממשלו החדש הוא הציב אנשים הידועים בעמדותיהם הבלתי מתפשרות כלפי איראן. אלה כללו את ראש ה-CIA מייקל פומפאו, את מזכיר ההגנה ג'יימס מאטיס ואת היועץ לביטחון לאומי מייקל פלין (שהתפטר זמן קצר לאחר כניסתו לתפקיד).

המבחן הראשון לכוונתו של הממשל החדש לשנות כיוון בסוגיית איראן התרחש ימים ספורים לאחר טקס ההשבעה. בסוף ינואר 2017 עשתה איראן ניסוי בטיל בליסטי חדש, בעל טווח של 3,000–4,000 קילומטרים המסוגל לשאת ראש נפץ גרעיני, והתגובה של אמצות הברית הייתה מהירה: פלין הצהיר ש"איראן נמצאת תחת אזהרה" והבהיר שאמצות הברית לא תמשיך להעלים עין מהפרובוקציות של טהראן.⁵ בעקבות זאת הוטלו סנקציות על 25 חברות ואנשים המעורבים בתוכנית הטילים הבליסטיים של איראן ובפעילות טרור.⁶

ספקנים הגיבו מיד כי למעשה צעדיו של טראמפ לא היו שונים מהותית מגישתו של ממשל אובמה, שהטיל אף הוא סנקציות על איראן בעקבות ניסויי טילים שעשתה באוקטובר ונובמבר 2015. יתר על כן, היו מבקרים שהזהירו כי השמעת איומים מרתיעים כלפי איראן עלולה להיות מסוכנת, שכן אם איראן תאגדר את אמצות הברית באמצעות ניסוי נוסף ולא תיתקל בתגובה משמעותית, התוצאה תהיה נזק להרתעה האמריקאית. אחרים טענו כי פרסום אזהרה לאיראן טומן בחובו סכנה מיידית להסלמה ונזפו בפלין על מה שלפי תפיסתם היה איום מתלהם העלול להבעיר את השטח.

האם הרטוריקה החדשה של ארצות הברית כלפי איראן אכן הייתה סיכון לא מחושב? העובדות מוכיחות שההיפך הוא הנכון. התקופה בת השנה וחצי, שבמהלכה עשה ממשל אובמה מעט מאוד נגד הפרובוקציות החוזרות ונשנות של איראן הביאה אך ורק להגברת כוח ההרתעה של איראן מול ארצות הברית. ואכן הניסיון מלמד שההימנעות מתגובה לפרובוקציות של יריב תוקפני מחשש להסלמה בטווח הקצר עלולה להיות בחירה בעייתית בטווח הארוך.⁷

יתר על כן, המסר ההרתעתי שהעביר ממשל טראמפ היה דווקא מדוד ולא מתלהם: הוא לא הציב קווים אדומים ספציפיים העלולים לאלץ את ארצות הברית להגיב באופן צבאי אם איראן תחצה אותם. לבסוף, הגישה של ממשל טראמפ הייתה שונה בשני היבטים חשובים מזו של ממשל אובמה בשנים 2015-2016, חרף העובדה שבשני המקרים הוטלו סנקציות: ראשית, ממשל טראמפ הגיב בתוך ימים ספורים, ואילו לממשל אובמה נדרשו לכך חודשים; שנית, נרשם שינוי חד ברטוריקה, בייחוד בכל הנוגע למתן האזהרה לאיראן. השינויים האלה הם שהניעו את יצירתם של יחסי הרתעה חדשים בין שתי המדינות.

המסר התקבל בטהראן

עד מהרה התברר שאיראן קלטה והבינה את המסר המאיים ששיגר אליה ממשל טראמפ בעקבות הניסוי שעשתה בטיל הבליסטי החדש. על כך ניתן ללמוד מהתגובות הראשונות של איראן למסר ומעדויות שהתקבלו בנוגע להשפעתו על מנהיגיה. לפי פרשנות שפורסמה באל-ערבייה בתחילת מרס 2017, איראן הייתה מבועתת מממשל טראמפ והחלה לציית באופן קפדני יותר לקווים האדומים שבהסכם הגרעין: "המולות הבינו היטב את שפת הכוח".⁸ הפרשן מדגיש שאין לראות בכך שינוי בעמדתה של איראן אלא תגובה לגישה הכוחנית יותר של טראמפ. במילים אחרות, הגישה הכוחנית יותר השיגה את התוצאה הרצויה.

עדות ישירה יותר להשפעת הגישה החדשה של הממשל האמריקאי ניתן למצוא בכתבה שהתפרסמה בסוכנות הידיעות AP ואשר עסקה בניסוי המוצלח שעשתה איראן בראשית מרס 2017 בשיגור של טיל ים-יבשה בליסטי מדגם הורמוז 2 שהטווח שלו מגיע ל-300 קילומטרים. בעקבות הניסוי אמר מפקד חטיבת האוויר והחלל של משמרות המהפכה, גנרל אמיר עלי חג'זאדה, כי איראן הכינה לשיגור גם טיל בליסטי המיועד לשאת לוויין למטרות אזרחיות (טכנולוגיה שרלוונטית גם לשיגור טילים בליסטיים בין-יבשתיים), אולם, לדבריו, "אנשים מסוימים" הסירו את הטיל מכן השיגור "בעקבות איום אמריקאי" – צעד שאותו הגדיר "משפיל". את דברי הגנרל ציטטה סוכנות הידיעות האיראנית פארסניוז, והם נכללו גם בכתבה של AP.⁹

יש חשיבות לכך שהטיל שנוסה בסופו של דבר היה לטווח קצר ולא היה צפוי לעורר את זעמו של ממשל טראמפ. כמו כן יש לציין כי גם כשאיראן שיגרה טילים לשטח סוריה באמצע יוני 2017 בתגובה למתקפת הטרור של דאע"ש בלב טהראן, היא הקפידה שיהיו אלה טילים לטווח של 1,200 קילומטרים בלבד, שאינם מסוגלים לשאת מטען גרעיני.¹⁰ עם זאת, בסוף יולי איראן אכן שיגרה טיל נושא לוויין לחלל – צעד שבו ראה הממשל האמריקאי הפרה של החלטה 2231 של מועצת הביטחון של האו"ם.¹¹

ממשל טראמפ על איראן: הממד הגרעיני והאזורי קשורים זה בזה

באמצע אפריל 2017, בהתאם למחויבותו לדווח לקונגרס מדי 90 יום אם הוא מאשר את הסכם הגרעין (certification), הגיש הממשל מכתב שבו נקבע כי איראן קיימה את תנאיו של הסכם הגרעין. אולם באותו המכתב גם צוין שהממשל מודאג ביותר מהמשך התמיכה של איראן בטרור. יתרה מכך, הנשיא הורה באופן מיידי למזכיר המדינה רקס טילרסון לפרסם למחרת הצהרה שתסביר את עמדת הממשל בסוגיית איראן. הצהרתו של טילרסון פורסמה ב-19 באפריל.¹² מזכיר המדינה הסביר כי הממשל סוקר כעת באופן מלא ומקיף את מדיניותו כלפי איראן, הדגיש את "הפרובוקציות המדאיות והמתמשכות" של איראן, הבהיר שאיראן היא אחד מגורמי התמיכה המרכזיים בטרור וכי היא מעצימה סכסוכים אזוריים, מערערת את האינטרסים של ארצות הברית בסוריה, בתימן, בעיראק ובלבנון וממשיכה לתמוך בהתקפות נגד ישראל. טילרסון קישר ישירות בין איראן לבין צפון-קוריאה וטען כי אם איראן "לא תרוסן", היא תוכל לפסוע בנתיב שבו הלכה צפון-קוריאה. אשר להסכם הגרעין, טילרסון הזהיר שהעסקה לא השיגה את מטרתה – איראן לא גרעינית – אלא רק דחתה את ההתמודדות עם הבעיה והעבירה את האחריות לממשל הבא.

מה שעלה מדברי טילרסון הוא שכבר לא ניתן להפריד בין האיומים השונים שמציבה איראן הן בזירה הגרעינית והן בזירה האזורית. בהקשר הזה הוא ציין כי מההתפתחויות בצפון-קוריאה עולות בבירור ההשלכות המסוכנות של מדיניות שבמסגרתה מסתפקים בדחיית יכולותיה הגרעיניות של מדינה. הוא ציין כמה פעמים כי הממשל לא ינקוט כלפי איראן את המדיניות הכושלת שהביאה למצב הנוכחי בצפון-קוריאה – מדיניות שבמסגרתה הסתפקה ארצות הברית בדחיית התקדמותה של צפון-קוריאה לעבר הגרעין במשך זמן קצר בלבד, מה שהבטיח שממשל מאוחר יותר ייאלץ להתמודד עם הבעיה כאשר תצוץ מחדש.

מבקרי של ממשל טראמפ האשימו אותו מיד בהעברת מסר מבולבל וסותר כלפי איראן: אם איראן מקיימת את ההסכם, מדוע התבטא הממשל באופן כה שלילי כלפיה יום אחד בלבד לאחר מכן? הסתירה כביכול בגישתו של ממשל טראמפ לאיראן נובעת מהגישות השונות כלפי הסכם הגרעין. מבחינתם של התומכים בהסכם, אם איראן

מקיימת את התחייבויותיה, הרי שההסכם ממלא את ייעודו – מה שמעניק לו תוקף. יתר על כן, לטענת התומכים בהסכם, ההערכה הרשמית שאיראן מקיימת אותו היא מכה ניצחת למבקריו שציפו (לטענתם) כי איראן תרמה.

אולם ממשל טראמפ מעריך את הסכם הגרעין באופן שונה בתכלית: הוא רואה בו מסמך לקוי, עתיר חולשות ופגמים חמורים. לטענתו, הוויתורים המשמעותיים שעשו מדינות ה-P5+1 לאיראן במהלך חודשי המשא ומתן החלישו מאוד את הסכם הגרעין, עד כי אין הוא ממלא את היעד שהוא אמור היה להשיג: בלימת איראן בתחום הגרעין.¹³ סעיפי ההסכם, המתירים מחקר ופיתוח של צנטריפוגות מתקדמות ומשאירים כ-5,000 צנטריפוגות על כן במתקן ההעשרה בנתנז, שקולים למתן לגיטימציה לתוכנית הבעייתית של איראן להעשרת אורניום. יתר על כן, ההיבט הבעייתי ביותר של ההסכם הוא המועד השרירותי שנקבע לפקיעת תוקפם של הסעיפים המרכזיים שבו – פקיעה שלא הותנתה בדרישות כלשהן מאיראן. פירושו של דבר: כאשר יפוג תוקפן של המגבלות המשמעותיות בהסכם, תיוותר יכולת הפריצה של איראן לגרעין ללא פגע. וכאשר יהיו ברשותה צנטריפוגות מתקדמות, מותקנות ופועלות, תוכל איראן להתקדם ליכולת גרעינית צבאית, אם תחפוץ בכך, בתוך זמן קצר ביותר. בהקשר הזה יש לציין שאיראן ממשיכה בפיתוח טילים בליסטיים שיוכלו לשאת את ראשי הנפץ הגרעיניים בעת הצורך. המסקנה מההערכה הזאת היא שהסכם הגרעין – הרחוק מאוד ממטרתן המקורית של מדינות ה-P5+1: לפרק את איראן מתשתית הגרעין שלה – למעשה אינו גרוע מנקודת מבטה של איראן, ובכך טמונה הבעיה. כלומר, העובדה שאיראן הסכימה לווייתורים מינימליים בנוגע לתוכנית הגרעין שלה – ולמרות זאת היא הפרה אותו (גם אם באופן מינורי), כפי שתואר לעיל – אין משמעותה שההסכם "עובד", לפחות מנקודת מבטו של הממשל החדש, המתמקד בבלימת התקדמותה של איראן בתחום הגרעין. אם כבר, השאלה הרלוונטית יותר היא איזו סיבה יכולה להיות למשטר בטהראן לא לקיים את סעיפי ההסכם, כאשר הוא דאג מראש לכך שלא יהיה בהם כדי לערער את יכולתו לפרוץ לנשק גרעיני בהמשך הדרך. השאלה הזאת מטרידה במיוחד אם מביאים בחשבון שהעסקה עם המעצמות הייתה נחוצה מאוד לאיראן כדי להסיר מעליה את הסנקציות הנושכות.

על בסיס הביקורת שלו, שלפיה ההסכם לא השיג את היעד של איראן לא גרעינית, ובשילוב עם הערכתו שאיראן הפכה לתוקפנית אף יותר עקב ההסכמה בשתיקה שהעניק ממשל אובמה להתנהגותה השלילית, החל ממשל טראמפ לגבש מדיניות חדשה כלפי איראן. זו קושרת בין הממד הגרעיני במדיניותה של איראן לבין יתר פעולותיה במזרח התיכון וכוללת כוונה לשחזר את כוח ההרתעה של ארצות הברית כלפי איראן.

מסר הרתעתי נרחב יותר: גם לסוריה ולצפון-קוריאה

באמצעות מסרים – המיועדים גם לצפון-קוריאה ולסוריה – ביטא ממשל טראמפ את נחישותו להרתיע מדינות החותרות לפתח נשק להשמדה המונית. בתגובה לאיומים החוזרים ונשנים של צפון-קוריאה להפעיל נשק גרעיני (מרס-אפריל 2017) שלחו מזכיר המדינה טילרסון וסגן הנשיא פנס מסרי אזהרה ברורים כדי להרתיע מפני שימוש בנשק גרעיני. טילרסון הבהיר כי אף שארצות הברית תנסה לפעול בשיתוף עם סין כדי לגרום לצפון-קוריאה לשנות כיוון בתחום הגרעין, הרי שאם המדינה העקשנית הזאת תמשיך להסלים את איומיה הגרעיניים, ייתכן שלא תהיה לארצות הברית כל ברירה אלא לנקוט פעולה מונעת. באופן דומה הזהיר פנס בחומרה את צפון-קוריאה שלא תעמיד את נחישותה של ארצות הברית למבחן, ופרשנים טענו שהשימוש ב"אם כל הפצצות" (MOAB) באפגניסטן זמן קצר לפני ביקורו באזור הוא במידה רבה מסר המיועד גם לצפון-קוריאה.¹⁴

בסוריה הועבר המסר באמצעות תגובתה המהירה מאוד של ארצות הברית למתקפה הכימית (בגז סארין) שביצע בשאר אל-אסד נגד אזרחים סורים בראשית אפריל 2017. התגובה האמריקאית הייתה תקיפת שדה התעופה שממנו המריאו מטוסי של אסד שהטילו את פצצות הסארין על האזרחים הסורים. בסך הכול שיגרו האמריקאים 59 טילי שיוט מסוג טומהוק וגרמו נזק למטוסים ולתשתית. זוהי דוגמה לשימוש מוגבל ומדוד בכוח צבאי המיועד להעביר את המסר כי שימוש בנשק כימי הוא הפרה של נורמה בינלאומית מבוססת, שאותה קיבל על עצמו אסד, לכאורה, כאשר הצטרף לאמנת הנשק הכימי (CWC) ב-2013. מדינות החברות באמנה מתחייבות שלא לייצר נשק כימי, לא לאגור אותו ולא לעשות בו שימוש.

ממשל טראמפ העביר אפוא באמצעים שונים מסרים הרתעתיים דומים לשלוש המדינות: איראן, סוריה וצפון-קוריאה. כל אחת מהתגובות הותאמה, כמובן, באופן ספציפי למדינה שבה מדובר. אחד המאפיינים החשובים בגישה החדשה של ממשל טראמפ הוא זמן התגובה הקצר. במקום להיכנס לדיונים ולוויכוחים ארוכים, פעל הממשל עד כה באופן מהיר והחלטי – מה שמסייע להעביר את המסר ההרתעתי. יש לכך חשיבות קריטית במצבים כאלה. עם זאת, העברת מסרים חפוזים מדי לצפון-קוריאה – במיוחד באמצעות הטוויטר – עלולה לערער את עצם ההרתעה שאותה מבקש טראמפ לבסס.

סיכום

מהחודשים הראשונים של טראמפ בשלטון עולה כי לא זו בלבד שהממשל שלו מתווה נתיב חדש בסוגיית איראן, אלא שהוא בונה הרתעה כלפי שתי מדינות נוספות בעלות נשק להשמדה המונית: צפון-קוריאה וסוריה. ייתכן שקיים אפקט סינרגטי בין המאמצים

להרתיע את שלוש המדינות האלה. במילים אחרות, חיזוק ההרתעה כלפי צפון-קוריה וסוריה עשוי אולי לסייע בחיזוק ההרתעה גם כלפי איראן. נוסף על המסרים הישירים למדינות אותן ממשל טראמפ גם על רצונו לשתף פעולה עם בעלות ברית אזוריות – מדינות ערב פרגמטיות וישראל – בהתמודדות עם איראן. הגישה הזאת באה לידי ביטוי ברור בביקוריו של הנשיא טראמפ בערב הסעודית ובישראל במאי 2017 – ביקורים שבהם הציב את איראן ישירות על הכוונת.

אף שכל ההתפתחויות האלה מצביעות על שינוי בגישתה של ארצות הברית, הרי שהתוצאות רחוקות מלהיות מובטחות. תוכנית הגרעין של צפון-קוריה כבר נמצאת בשלב כה מתקדם, עד כי לא נותר, כנראה, אלא לחזק את ההרתעה האמריקאית מפני כוונתה המוצהרת של המדינה הזאת לעשות בו שימוש. יתר על כן, מאז יולי 2017, עת הפגין קים ג'ונג-און את יכולתו לשגר טיל בליסטי בין-יבשתי המסוגל להגיע לשטחה היבשתי של ארצות הברית, נרשמה הסלמה ב"דיאלוג ההרתעה" בין שתי המדינות, ועלה החשש כי הוא עלול לחולל הסלמה שתצא מכלל שליטה. עם זאת, נוכח העובדה שארצות הברית מתמודדת עם מדינה נחושה ותוקפנית – אשר קרובה להשגת יכולת לתקוף אותה באמצעות טילים גרעיניים – קשה לומר שהמסרים ההרתעתיים החדשים שהשמיע הממשל היו מפתיעים. עקב התקדמותה הפזיזה של צפון-קוריה סביר להניח שהיחסים בינה לבין ארצות הברית יעברו עוד כמה תהפוכות עד שיוכלו להיווצר יחסי הרתעה יציבים יותר.

אשר לאיראן, באמצע אוקטובר 2017 חשף הנשיא טראמפ את מדיניותה החדשה של ארצות הברית כלפיה. בנאום שנשא חיזק טראמפ את המסר שהדגיש טילרסון באפריל: מעתה ואילך תהיה התייחסות כוללת לאיראן, דהיינו יובאו בחשבון לא רק המשך שאיפתה להשיג נשק גרעיני, אלא גם שלל פעולותיה התוקפניות המכוונות להרחיב את טווח השפעתה במזרח התיכון. השאלה היא האם תהיה לממשל הסבולת הנדרשת כדי להתמיד במדיניות המוצהרת החדשה לאורך זמן. כדי להצליח יידרש ממשל טראמפ להקפיד על שיגור מסרים עקביים. העובדה שאיראן שיגרה בסוף יולי 2017 טיל ועליו לוויין מעידה שהיא ממשיכה להתגרות – מה שמעלה שאלות הן בנוגע לכוונות של ארצות הברית לתרגם למעשים את הגישה החדשה והנחושה שאותה הביע הממשל עם כניסתו לתפקיד והן בנוגע ליכולתו להרתיע את איראן בפועל.

עם זאת, מוקדם עדיין לקבוע האם הפער הזה בין דיבורים למעשים מצביע על כך שגישתו התקיפה יותר של הממשל לא תישא פרי.¹⁵ הנאום שנשא טראמפ באמצע אוקטובר 2017 מצביע על כך שלפחות ברמת הצהרת הכוונות ימשיך ממשלו בקו נוקשה כלפי איראן בניסיון להחזיר לידיה את מושכות ההרתעה.

הערות

1. David Albright and Andrea Stricker, "Analysis of the IAEA's Fourth Iran Deal Report: Time of Change," ISIS, 15 November 2016, <https://goo.gl/rBSNCR>; David Albright and Andrea Stricker, "Analysis of the IAEA's Fifth Iran Nuclear Deal Report," ISIS, 3 March 2017, <https://goo.gl/qsXTgU>
2. ה-1+P5 היא קבוצה של שש מעצמות שנשארו ונתנו עם איראן על תוכנית הגרעין שלה. הקבוצה כוללת את חמשת חברות הקבע של מועצת הביטחון (סין, צרפת, רוסיה, בריטניה וארצות הברית) ואת גרמניה.
3. ראו לדוגמה: George Jahn, "AP Exclusive: Document shows less limits on Iran nuke work," AP, 18 July 2016, <https://goo.gl/gvuzPC>
4. בנושא חוסר השקיפות ראו: Valerie Lincy, "Increasing Transparency under the JCPOA," *Wisconsin Project*, 3 May 2017, <https://goo.gl/tAcU6n>; Valerie Lincy and Gary Milhollin, "Iran's Nuclear Veil," *Wisconsin Project*, 1 February 2017, <https://goo.gl/9z5jNY>
5. Kevin Liptak, Jeremy Diamond and Brad Lendon, "White House national security adviser: Iran is 'on notice'," *CNN*, 2 February 2017, <https://goo.gl/ZYLPfT>
6. Statement by National Security Advisor Michael T. Flynn on Iran, 3 February 2017, <https://goo.gl/QrrL7u>
7. Emily B. Landau, "Without Deterrence, America Can't Confront Nuclear Mavericks," *The National Interest*, 9 April 2017, <https://goo.gl/wS38jb>
8. See Heshmat Alavi, "Iran honestly abiding by nuclear deal or terrified of changing times?" *Al-Arabiya*, 7 March 2017, <https://goo.gl/4wWvLt>
9. Associated Press, "Iran successfully tests: DefenseNews של מופיע במאמר של DefenseNews ballistic missile," 9 March 2017, <https://goo.gl/utGgCF>
10. על הגישה הזהירה יותר שנוקטת איראן עקב חששה מהמדיניות של ממשל טראמפ ראו: A. Savyon et al, "Facing Trump Administration, Iran Shows Fear and Military Self-restraint," MEMRI, Inquiry and Analysis Series No. 1305, 20 March 2017, <https://goo.gl/DJWQ11>
11. AP and TOI Staff, "Iran launches missile strike into Syria in response to Tehran attacks," *The Times of Israel*, 18 June 2017, <https://goo.gl/y2PbTW>
12. "US Issues Sanctions After Iran Rocket Test," *Voice of America*, 28 July 2017, <https://goo.gl/V7pLbw>
13. ראו: סרטון של וושינגטון פוסט ביוטיוב: <https://goo.gl/DMvqiW>
14. לניתוח של הבעיות הטמונות בעסקה ועל המגעים אשר הולידו אותה ראו לדוגמה: Emily B. Landau, "Obama's Legacy, a Nuclear Iran?" *Middle East Quarterly*, Vol. 24, No. 2, Spring 2017, <https://goo.gl/an7Fbr>
15. על דבריו של טילרסון ראו: לוס-אנג'לס טיימס, 17 במרץ 2017, <https://goo.gl/Ze62QB>; על דבריו של פנס ראו: רויטרס, 16 באפריל 2017, <https://goo.gl/JVDSWn>, FirstPost 17 באפריל 2017, <https://goo.gl/CUPLG>
16. בניתוח שפירסמה MEMRI ב-28 באוגוסט 2017 נטען כי לאחר שלושה חודשים חל שינוי בגישתו של ממשל טראמפ כלפי איראן מ"עוצמה והרתעה" ל"חולשה ונסיגה", <https://goo.gl/2jFCQ6>